

REPUBLIKA E KOSOVËS - REPUBLIKA KOSOVO - REPUBLIC OF KOSOVO
GYKATA KUSHTETUESE
USTAVNI SUD
CONSTITUTIONAL COURT

Prishtinë, më 25 janar 2024
Nr. ref.:MK 2320/24

MENDIM KONKURRUES

i gjyqtares

REMZIJE ISTREFI PECI

në

rastin nr. KO55/23

Parashtrues

Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës

Vlerësimi i amendamenteve të propozuara kushtetuese, të referuara nga Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës më 2 mars 2023, përmes shkresës nr. 08/3509/Do/1493/1

Fillimisht, shpreh respektin dhe pajtimin tim me mendimin e shumicës së gjyqtarëve, se rasti është i pranueshëm për shqyrtim, dhe që amendamentet e propozuara kushtetuese nr.27 dhe nr.28, përmes të cilave propozohet plotësimi i kriterit kushtetues për shkarkimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve për shkak të "mosrespektimit të rëndë të detyrave", i përcaktuar në paragrafin 4 të nenit 104 [Emërimi dhe Shkarkimi i Gjyqtarëve] dhe paragrafin 6 të nenit 109 [Prokurori i Shtetit] të Kushtetutës, me formulimet "në mënyrë të vazhdueshme është vlerësuar me performance të pamjaftueshme" ose "ka bërë shkelje të rënda disiplinore", nuk pakësojnë të drejtat dhe liritë themelore të garantuara me Kapitullin II të Kushtetutës; (iii) që amendamentet e propozuara kushtetuese nr.27 dhe nr.28, përmes të cilave propozohet plotësimi i kriterit kushtetues për shkarkimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve për shkak të "mosrespektimit të rëndë të detyrave", i përcaktuar në paragrafin 4 të nenit 104 [Emërimi dhe Shkarkimi i Gjyqtarëve] dhe paragrafin 6 të nenit 109 [Prokurori i Shtetit] të Kushtetutës, me formulimin "është vërtetuar se ka pasuri të pajustifikueshme" me vendim gjyqësor përfundimtar, nuk pakësojnë të drejtat dhe liritë themelore të garantuara me Kapitullin II të Kushtetutës; (iv) që amendamentet e propozuara kushtetuese nr. 27 dhe nr. 28, përmes të cilave propozohet plotësimi i kriterit kushtetues për shkarkimin e gjyqtarëve dhe prokurorëve, për shkak të "mosrespektim të rëndë të detyrave", i përcaktuar në paragrafin 4 të nenit 104 [Emërimi dhe Shkarkimi i Gjyqtarëve] dhe paragrafin 6 të nenit 109 [Prokurori i Shtetit] të Kushtetutës, me formulimin "ka integritet të cenueshëm", pakësojnë të drejtat dhe liritë themelore të garantuara me Kapitullin II të Kushtetutës.

Gjithashtu, shpreh respektin dhe pajtimin tim me mendimin e shumicës së gjyqtarëve se amendamenti i propozuar kushtetues nr.29, përmes të cilit propozohet kontrolli kalimtar/i përkohshëm i integritetit të “[...] anëtarëve të Këshillit Gjyqësor të Kosovës, anëtarëve të Këshillit Prokurorial të Kosovës, kryetarëve të të gjitha gjykatave dhe të gjithë kryeprokurorëve, si dhe kandidatëve për këto pozita [...]”, nga Autoriteti për Kontrollin e Integritetit (Autoriteti), nuk pakëson të drejtat dhe liritë themelore të garantuara me Kapitullin II të Kushtetutës.

Megjithatë, unë si gjyqtare individuale duke u bazuar në rëndësinë dhe kompleksitetin e çështjes në vlerësim, respektivisht vlerësimin e amendamenteve të propozuara, nëse të njëjtat zvogëlojnë/pakësojnë ndonjë nga të drejtat ose liritë e garantuara në Kapitullin II [Të Drejtat dhe Liritë Themelore] të Kushtetutës (objekti i çështjes), por edhe implikimet në të ardhmen, kam mendim konkurruesh lidhur me: **(I) fushëveprimin e vlerësimit të amendamenteve të propozuara kushtetuese nr. 27, nr. 28 dhe nr. 29; dhe (II) mënyrën e trajtimit te përcaktimit përjashtues “Pavarësisht nga dispozitat e tjera të kësaj Kushtetute,[...],”**, i përcaktuar në Amendamentin e propozuar nr. 29., specifisht në nenin 161 A(1) [Kontrolli i integritetit] bazuar në arsyetimin si në vijim:

I. Sa i përket fushëveprimit të vlerësimit kushtetues të amendamenteve të propozuara kushtetuese nr. 27, nr. 28 dhe nr.29.

Fillimisht shpreh pajtimin tim të pjesërishëm me: **“I. Fushëveprimi i vlerësimit kushtetues”** të amendamenteve të propozuara (shih specifikisht paragrafët 136-8 të këtij Aktgjykimi), sepse konsideroj se për dallim prej praktikës gjyqësore të kësaj Gjykate, shumica e gjyqtarëve e ka ngushtuar fushëveprimin, respektivisht bazat e vlerësimit kushtetues.

Theksoj se jam e vetëdijshme për përcaktimin kushtetues thelbësor në paragrafin 3 të nenit 144, [Amendmentimi] të Kushtetutës, përcaktim ky që paraqet bazën për vlerësimin material të fuqisë së amendamentimit kushtetues duke përcaktuar kërkësen imperativë për të vlerëuar kushtetutshmërinë e një propozim amendamenti para se të hyjë në fuqi, respektivisht se paragrafi 3 i nenit 144 [Amendmentimi] i Kushtetutës përcakton filtrin e propozimit të amendamenteve kushtetuese në relacion me pakësimin ose jo të ndonjë të drejte, dhe liritë e përcaktuara në Kapitullin II të Kushtetutës.

Megjithatë, rikujtoj se kjo Gjykatë në praktikën e saj, në lidhje me vlerësimin e amendamenteve të propozuara përkizazi me fushëveprimin e vlerësimit kushtetues, kishte vlerësuar se:

- “[...] sa i përket vlerësimit të kushtetutshmërisë së cilit do amendament të propozuar të Kushtetutës, sipas nenit 144.3, amendamenti i tillë duhet të konsiderohet në dritën e Kapitullit II [Të Drejtat dhe Liritë Themelore] të Kushtetutës, i cili sipas nenit 21 [Parimet e Përgjithshme], përbëhet nga të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, të cilat janë bazë e rendit juridik të Republikës së Kosovës” (shih rastet: nr. [Ko29/12](#), [dhe Ko48/12](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Aktgjykim i 20 korrikut 2012 (paragrafët 62-4); [KO44/14](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Aktgjykimi i 3 prillit 2014, (paragrafët 24-8); [KO13/15](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, (paragrafët 23-4); [KO26/15](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Aktgjykim i 15 prillit 2015, parografi 22);
- “[...] Kapitulli III [Të Drejtat e Komuniteteve dhe Pjesëtarëve të tyre] dhe të drejta të tjera mund të janë të zbatueshme në këtë proces, pasi të drejtat specifike të përcaktuara janë zgjerim i të drejtave dhe lirive të njeriut të përcaktuara në Kapitullin II të Kushtetutës, në veçanti, i atyre të drejtave të përcaktuara në nenin 24 [Barazia para Ligjit]”, (shih

rastet: nr. [KO29/12](#) dhe [KO48/12](#) cituar më lart (paragrafi 62); [KO44/14](#) (paragrafi 26) [KO13/15](#) (paragrafi 23); [KO26/15](#) (paragrafi 22).

- “[...] nga pikëpamja e dispozitave të nenit 21.2 të Kushtetutës, i cili përcakton që Republika e Kosovës do t'i mbrojë dhe garantojë të drejtat dhe liritë themelore të njeriut, siç parashihet me Kushtetutë, e jo doemos ato të përfshira vetëm në Kapitullin II, por edhe të gjitha të drejtat dhe liritë e njeriut të garantuara me Kushtetutë dhe të parashikuara me shkronjën dhe fryshtën e rendit kushtetues të Republikës së Kosovës”. (shih rastet: nr. [KO29/12](#) dhe [KO48/12](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Aktgjykim i 20 korrikut 2012 (shih në veçanti paragrafet 62, 63, 64); [KO44/14](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Aktgjykim i 3 prillit 2014 (shih në veçanti paragrafi 28); [KO13/15](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës (shih në veçanti paragrafet 23 dhe 24); [KO26/15](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Aktgjykim i 15 prillit 2015, paragrafi 22).
- “[...] Gjykata, gjithashtu, konsideron se neni 21 [Parimet e Përgjithshme] i Kushtetutës duhet të lexohet në lidhje me nenin 7 [Vlerat], paragrafi 1, të Kushtetutës” që definon vlerat e rendit kushtetues të Republikës së Kosovës e që është i bazuar “në parimet e lirisë, paqes, demokracisë, barazisë, respektimit të të drejtave dhe lirive të njeriut dhe sundimit të ligjit, mosdiskriminimit, të drejtës së pronës, mbrojtjes së mjedisit, drejtësisë sociale, pluralizmit, ndarjes së pushtetit shtetëror dhe ekonomisë së tregut.” (shih rastet nr.: [KO29/12](#) dhe [KO48/12](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Aktgjykim i 20 korrikut 2012 (shih në veçanti paragrafet 62, 63 dhe 64); [KO44/14](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Aktgjykim i 3 prillit 2014, (shih në veçanti paragrafin 28); [KO13/15](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës (shih në veçanti paragrafet 23 dhe 24); [KO26/15](#), parashtrues Kryetari i Kuvendit të Republikës së Kosovës, Aktgjykim i 15 prillit 2015, paragrafi 22), dhe:
- “[...] se amendamentet e propozuara duhet të vlerësohen a janë në përputhje me detyrimet që burojnë nga neni 53 [Interpretimi i Dispozitave për të Drejtat e Njeriut] të Kushtetutës, përmes të cilët kërkohet që të drejtat e njeriut duhet të interpretohen në pajtim me praktikën gjyqësore të Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut.” (shih rastet nr. KO13/15, paragrafi 24; [KO162/18](#), paragrafet 25-6; [KO 207/22](#), paragrafet 32-3).

Nga si më lart, në praktikën e saj gjyqësore, Gjykata në vlerësim të propozim amendamenteve kushtetuese, përtëj përcaktimit në paragrafin 3 të nenit 144, ka zgjeruar bazat e vlerësimit kushtetues duke u bazuar, ndër të tjera, në nenet (7, 21, 24, dhe 53), duke përfshirë edhe Kapitullin III, duke rezultuar në vlerësim të propozim amendamenteve kushtetuese, që jo vetëm se a i pakësojnë të drejtat dhe liritë themelore të përfshira në Kapitullin II, por të gjitha të drejtat dhe liritë e garantuara me Kushtetutë dhe të parashikuara me germën dhe fryshtën e rendit kushtetues të Republikës së Kosovës si një tërësi organike dhe koherente kushtetuese, si dhe në pajtim me praktikën gjyqësore të Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut.

Një praktikë e tillë e vlerësimit kushtetues të propozim amendamenteve, përmes normave të nënkuqitura (*implicit unamendability ang.*) të gjykatave kushtetuese (dhe gjykatave me juridiksion të ngjashëm), përtëj atyre të caktuara në mënyrë eksplikite në Kushtetutë (*explicit unamendability ang.*), është e njohur dhe gjerësisht e aplikuar në gjyqësinë kushtetuese.¹ Përtëj

¹ Richard Albert, Constitutional Amendments, Making, Breaking, and Changing Constitutions, Oxford University Press(2019); Yaniv Roznai, Unconstitutional Constitutional Amendments, The Limits of Amendment Powers Oxford Constitutional Theory, Oxford University Press(2016); Yaniv Roznai, *Unconstitutional constitutional amendments: a study of the nature and limits of constitutional amendment powers*. PhD thesis, London School of Economics and Political Science(2014), e qasshme

doktrinës së amendamentimit kushtetues si dhe debatit akademik për dhe kundër, vlerësimi kushtetues i propozim amendamenteve bazuar në normat e nënkuptuara (implicite) të identikuara nëpërmjet praktikës gjyqësore të gjykatave kushtetuese (dhe gjykatave me juridikson të ngjashëm) konsiderohet praktikë e rendësishëm së jashtëzakonshme si mënyrë e ruajtjes së thelbit material kushtetues. Rrjedhimisht, praktika gjyqësore e gjykatave kushtetuese ka rezultuar dhe vazhdon me identifikimin gradual të normave tjera kushtetuese që i përkasin dhe i shërbejnë ruajtjes së mëtejme të thelbit material të nënkuptuar kushtetues.²

Edhe pse, në rastin konkret, në kuadër të fushëveprimit të vlerësimit të kërkeshës, e kam parasysh që Gjykata ka vepruar në kuadër të detyrimit të vet kushtetues – e cila specifisht thekson që vlerësimi bëhet në dritën e Kapitullit II, respektivisht se Gjykata duke e bazuar vlerësimin në Kapitullin II ka vepruar në kuadër të juridiksonit të vet. Për më tepër që Kapitulli II, në ndërlidhje me nenin 22 [Zbatimi i Drejtëpërdrejtë i Marrëveshjeve dhe Instrumenteve Ndërkombëtare] siguron edhe aplikimin e garancive të të gjitha instrumenteve ndërkombëtare, përfshirë Konventën Kornizë të Këshillit të Evropës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare.

Megjithatë, praktika gjyqësore e identifikimit të mëtejnjë të thelbit material të kushtetutës (siç është praktika e lartcekur e kësaj gjykate) duke zgjeruar bazat e vlerësimit kushtetues nëpërmjet normave të nënkuptuara si “*zgjerim i të drejtave dhe lirive të njeriut të përcaktuara në Kapitullin II të Kushtetutës, në veçanti, i atyre të drejtave të përcaktuara në nenin 24 [Barazia para Ligjit]*”, nuk do të duhej të rezultojë në praktikë divergente, në atë mënyrë që një nen ose kapitull kushtetues të përcaktohet si bazë e vlerësimit të propozim amendamenteve kushtetuese (element i thelbit të nënkuptuar material), dhe më vonë në një vlerësim tjetër, të mos konsiderohet si bazë e vlerësimit kushtetues të propozim amendamenteve kushtetuese.

Një mënyrë e tillë e veprimit, respektivisht vlerësimit kushtetues ku në një/ose disa raste zgjerohen bazat e vlerësimit, respektivisht fushëveprimi i vlerësimit kushtetues dhe në rastin/rastet tjera ngushtohen bazat/fushëveprimi i vlerësimit kushtetues të propozim amendamenteve do të ishte e papajtueshme me kërkeshën e sigurisë juridike, dhe njëkohësisht me parimin e sundimit të ligjit, i cili është një parim dhe vlerë kushtetuese në Republikën e Kosovës.³

online në: https://etheses.lse.ac.uk/915/1/Roznai_Unconstitutional-constitutional-amendments.pdf; Richard Albert, ‘Counterconstitutionalism’, 31 Dalhousie Law Journal (2008), 1.

² Shih p.sh. përvèç tjerash: Everett V. Abbot, ‘Inalienable Rights and the Eighteenth Amendment’, 20 Columbia Law Review (1920), 183; Mathew Abraham, ‘Judicial Role in Constitutional Amendments in India: The Basic Structure Doctrine’, The Creation and Amendment of Constitutional Norms (Mads Andenas ed., BIICL, 2000), 195; Bruce Ackerman, ‘The Storrs Lectures: Discovering the Constitution’, 93 Yale Law Journal (1984), 1013.

³ Në këtë kontekst, dhe për aq sa është e aplikueshme në rrëthanat e rastit konkret GJEDNJ në interes të parimit të sigurisë juridike dhe parashikueshmërisë, kishte theksuar “Gjykata nuk është e detyruar nga vendimet e saj të mëparshme; dhe se kjo vërtetohet nga rregulli 51 paragrafi 1 të Rregullores së Gjykatës. Megjithatë, GJEDNJ zakonisht ndjek dhe zbaton precedentët e vet, një kurs i tillë është në interes të sigurisë juridike dhe zhvillimit të rregullit të praktikës gjyqësore të Konventës. Megjithatë, kjo nuk do ta pengonte Gjykaten të largohej nga një vendim i mëparshëm nëse bindet se ka arsyen e bindëse (*compelling reasons*) për ta bërë këtë” (Cossey k.MB, aktgjykim i 27 shtatorit 1990, paragrafi 35); GjEDNJ gjithashtu kishte theksuar se “*Përderisa është në interes të sigurisë juridike, parashikueshmërisë dhe barazisë para ligjit që Gjykata të mos largohet, pa arsyen e mirë, nga precedentët e krijuar në çështjet e mëparshme, një dështim nga Gjykata për të mbajtur një qasje dinamike dhe evolutive ishte një pengesë për reformë ose përmirësim*” (Demir dhe Baykara kundër Turqisë, aktgjykim i 12 nëntorit 2008, para. 138). Shih gjithashtu, Rastin Ko79/18, Parashtrues Presidenti i Republikës së Kosovës, Aktvendim për papranueshmëri, i 3 dhjetor 2018 ku Gjykata kishte sqaruar “*Praktikën e mëherershme e Gjykatës në lidhje*

Bazuar në praktikën e saj gjyqësore, në rrethanat e rastit konkret vazhdimi logjik i vlerësimit kushtetues nga Gjykata, bazuar në rëndësinë dhe rrethanat e rastit konkret, do të ishte vlerësimi i amendamenteve të propozuara dhe përputhjes së tyre me fokusin e nënkuptuar material të Kushtetutës⁴, respektivisht (i) me të drejtat e njeriut të përcaktuara në Kapitullin II të Kushtetutës, dhe (ii) me të gjitha të drejtat e tjera (nene dhe Kapituj) të identikuara e të ankoruara në praktikën e saj gjyqësore gjatë vlerësimit të propozim amendamenteve, respektivisht bazuar në shkronjën dhe frymën e Kushtetutës duke përfshirë edhe Kapitullin III “*si zgjerim i të drejtave dhe lirive të njeriut të përcaktuara në Kapitullin II të Kushtetutës, në veçanti, i atyre të drejtave të përcaktuara në nenin 24 [Barazia para Ligjit]*”, si bazë e vlerësimit kushtetues.

II. Sa i përket trajtimit të përcaktimit përjashtues “Pavarësishët nga dispozitat e tjera të kësaj Kushtetute, [...]”, i përcaktuar në Amendamentin e propozuar nr. 29, nenin 161A(1) [Kontrolli i integritetit]

Fillimisht, dhe në rrethanat e rastit konkret konsideroj se është thelbësore të theksohet se Kushtetuta e Republikës së Kosovës në mënyrë shprehimore nuk përmban klauzolë përjashtuese /mbizotëruese (“*notwithstanding clause*” ose “*overriding clause*(ang); “*clause derogatoire* ose *clause nonobstant*” (frëng.)), siç përbajnjë disa kushtetuta respektive duke u dhënë autoritetin institucioneve ligjvénëse dhe qeverisë që (i) të përjashtojnë aplikimin e disa dispozitave/të drejtave kushtetuese, por bazuar në (ii) procedura të përcaktuara saktë, dhe (iii) vetëm përiudha kohore të përcaktuara saktë.⁵ (sqarim “*notwithstanding clause*” ose “*overriding clause*(ang); “*clause derogatoire* ose *clause nonobstant*” (frëng.), dallon prej kufizimit të të drejtave të njeriut gjatë gjendjes së jashtëzakonshme).

Përkundër asaj se formulime të tillë kanë figuruar në kapituj respektivë të Kushtetutës së Republikës së Kosovës (shih dispozitat përfundimtare [Kapitulli XIII] dhe kalimtare [Kapitulli IV] të përfshira në Kushtetutë, në nenet 143, 146, 147, 148, 149, 150, 153, tashmë të shfuqizuara përmes amendamenteve kushtetuese nr. I-XII), si dhe figurojnë edhe në një rrethanë specifike

me trajtimin e kërkësave të parashtruara në kuptimin e gjerë të nocionit "çështje kushtetuese", si dhe "kufijtë" e nenit respektiv (në këtë rast nenit 113; shih në veçanti paragrafët 69-73).

⁴ Praktika e gjykatave kushtetuese në vlerësim të amendamenteve kushtetuese theksin thelbin kushtetues, si bazë të vlerësimit të propozim amendamenteve duke konsideruar mundësinë e identifikimit të neneve/kapitujve të tjerë kushtetues - bazuar në përbajtjen e amendamentit/ve të propozuar - si norma të nënkuptuara të vlerësimit kushtetues: Shih më shumë në lidhje me këtë: Yaniv Roznay, Richard Albert cituar më lart (ftn.1). Shih gjithashtu: Rosalind Dixon, Constitutional Amendment Rules: A Comparative Perspective, Comparative Constitutional Law, Tom Ginsburg and Rosalind Dixon (eds.), Research Handbook in Comparative Law, Edward Elgar 2011,(e qasshme online në: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1070&context=public_law_and_legal_theory), fq. 77-96.

⁵ Kjo klauzolë si tipike për Kanadanë, por ekzistencë saj e argumentuar edhe në SHBA dhe vende të tjera si Izraeli, i nënshtrohet procedurave saktë të përcaktuar ne dokumente kushtetuese të përjashtimit të të drejtave të caktuara nga legjislacioni respektiv. Specifisht, p.sh. Seksioni 33 i Kartës Kanadeze të të Drejtave dhe Lirive është një dispozitë e Akitit të Kushtetutës, 1982 që lejon një parlament të shmangë zbatimin e disa të drejtave dhe lirive të parashikuara në Kartën Kanadeze të të Drejtave dhe Lirive.? Për më shumë për “*Notwithstanding Clause*” dhe aplikimin e saj shih: Richard Albert, The Theory and Doctrine of Unconstitutional Constitutional Amendment in Canada, 41 Queen's Law Journal 143 (2015). E qasshme online në: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2649447, fq. 180-1.

(shih amendamentin kushtetues nr. XXIV), përdorimi i mëtejmë i një përcaktimi të tillë në rrethanat e tanishme dhe konkrete, respektivisht në propozim amendamentin nr. 29, konsideroj që është dashur të jetë çështje e shqyrtimit nga Gjykata.

Për mua, si Gjyqtare individuale e kësaj Gjykate përdorimi i mëtejmë i përcaktiveve përjashtuese “*Pavarësishët dispozitave tjera të kësaj Kushtetute*” ngre pyetjen thelbësore: Si ka mundësi që një formulim i tillë me fuqi mbizotëruese i tejkalimit të dispozitave kushtetuese të aplikohet në një propozim amendament duke qenë se Kushtetuta e Republikës se Kosovës nuk përmban në mënyre shprehimore klauzole përjashtuese? Si ka mundësi që një klauzolë e tillë të duket se ekziston (shih arsyimet e dhëna në paragrafët 314-317 të këtij aktgjykimi), dhe të mos ekzistojë në mënyrë shprehimore në të njëjtën kohë?

Në vazhdim dhe në rrethanat e rastit konkret, vërej që në kuptim të formulimit të përcaktimit në paragrafin 1 të nenit 161A të amendamentit të propozuar kushtetues nr. 29, ”*Pavarësishët dispozitave të tjera të kësaj Kushtetute [...]*”, Gjykata në këtë Aktgjykim theksoi se :

- “[...] një formulim i tillë i referohet bartjes së përkohshme të një kompetence kushtetuese për qëllime të themelimit dhe funksionimit të Autoritetit të themeluar jashtë sistemit të drejtësisë për qëllime të zbatimit të amendamentit të lartcekur”, (paragrafi 314 i këtij Aktgjykimi); se
- “Formulimi “*pavarësishët dispozitave të tjera të kësaj Kushtetute [...]*”, nuk mund të nënkuptojojë në asnjë mënyrë kufizimin apo pakësimin e të drejtave dhe lirive themelore të përcaktuara në Kapitullin II të Kushtetutës apo edhe përbajtjen e dispozitave tjera kushtetuese dhe të cilat nuk i shërbijnë në mënyrë të drejtpërdrejtë qëllimit të kufizuar dhe përkohshëm të amendamentit të propozuara nr. 29. Çdo qëndrim në të kundërtën, do të përbënte interpretim skajshmërisht formalistik dhe të izoluar të një formulimi të normës” (paragrafi 316 i këtij Aktgjykimi).

Bazuar si më lart, dhe përderisa trajtimi i dhënë në kontekst të rastit konkret, dhe përcaktimit specifik të propozim amendamentit nr. 29, që përcakton krijimin e mekanizmit konkret të kontrollit të përkohshëm të integritetit, shtrohet pyetja: nëse interpretimi i lartcekur i formulimit *Pavarësishët dispozitave të tjera kushtetuese*” (shih paragrafin 316 të këtij Aktgjykimi)“ në këtë rast specifik do të jetë i aplikueshëm edhe në përcaktive përjashtuese të mundshme (nëse përdoren) në propozim - amendamente të ardhshme e që mund të kenë përbajtje dhe specifika të tjera?

Rikujtoj se objekt i vlerësimit të kërkesës së referuar nga parashtruesi i kërkesës është nëse amendamentet e propozuara kushtetuese nr. 27, nr. 28 dhe nr. 29 pakësojnë të drejtat dhe liritë e njeriut të përcaktuara me Kapitullin II të Kushtetutës.

Në kontekst të mendimit tim konkurrues, dhe specifikisht në relacion me mënyrën e trajtimit të propozim amendamentit nr. 29, respektivisht përcaktimit përjashtues në nenin 161 A(1) vërej që përderisa shumica e gjyqtarëve, vlerësimin nëse amendamentet e propozuara kushtetuese nr. 27 dhe nr. 28, pakësojnë/zvogëlojnë të drejtat dhe liritë themelore të garantuara me Kapitullin II të Kushtetutës, e bazoi në:

- “[...] kuptim të parimit të sigurisë juridike, parim ky i mishëruar edhe dispozitat kushtetuese të Kapitullit II të Kushtetutës dhe atyre të KEDNJ-së” (paragrafi 223 i këtij Aktgjykimi);
- “[...Jnë kuptim të ndryshimeve kushtetuese, amendamentet e propozuar kushtetuese duhet që të respektojë parimin e sigurisë juridike, në kuptim të

kërkësës për “parashikueshmëri” dhe “qartësi” të normës[...] (parografi 225 i këtij Aktgjykimi);

- “*Gjykata rikujtoi obligimin e propozuesit dhe të hartuesit të amendamenteve kushtetuese, që gjatë hartimit të amendamenteve të propozuara kushtetuese, të kenë parasysh aspektet relevante të parimit të sigurisë juridike, përfshirë “parashikueshmërisë” së normës kushtetuese, në mënyrë që të njëjtat të mos rezultojnë në pakësimin e të drejtave dhe lirive të garantuara me Kapitullin II të Kushtetutës*”(parografi 225 i këtij Aktgjykimi);
- “*Gjykata vlerësoi se çdo plotësim apo ndryshim i normës kushtetuese, i cili për më tepër kur afekton të drejtat dhe liritë themelore duhet të karakterizohet me qartësi dhe saktësi, të ketë justifikim përkatës, të jetë proporcional dhe si i tillë të garantojë nivelin e duhur të “parashikueshmërisë” për të gjithë individët, të cilët mund të afektohen nga ndryshimi të një norme kushtetuese dhe zbatimit të saj në të ardhmen.*” (parografi 226 i këtij Aktgjykimi).

Megjithatë, në vlerësim të propozim amendamentit nr. 29 specifisht në lidhje me përcaktimin përjashtues “*Pavarësish dispozitave të tjera kushtetuese*” i përcaktuar në nenin 116A (1) shumica e gjyqtarëve **nuk e aplikoi këtë standard të vlerësimit**.

Konsideroj se Gjykata është dashur që edhe formulimin e përcaktimit përjashtues i përcaktuar në nenin 116 A (1) ta vlerësojë në kontekst të sundimit të ligjit dhe sigurisë juridike duke aplikuar standardin e parashikueshmerisë, konkretisht, dhe specifikisht nëse **duke mos përcaktuar saktë se “pavarësish” cilave dispozita kushtetuese, a cenohet siguria juridike si parim kushtetues, dhe si e drejtë e subjekteve të kontrollit të integritetit**.

Kjo për arsyen thelbësore se, duke pasur parasysh që përmes paragrafit 1 të nenit 116A, parashihet krijimi i procesit kalimtar/të përkohshëm të kontrollit të integrititetit “*të anëtarëve të Këshillit Gjyqësor të Kosovës, Këshillit Prokurorial të Kosovës, kryetarëve të të gjitha gjykatave, Kryeprokurorit të Shtetit dhe të gjithë kryeprokurorëve si dhe të kandidatëve për këto pozita*”, përkatësisht procesi i vetingut në sistemin e drejtësisë (amendmenti i propozuar kushtetues nr. 29), dhe rrjedhimisht një mekanizm i tillë prek të drejtat e subjekteve që i nënshtronen këtij vlerësimi.

Gjykata në vend të trajtimit se çfarë “*nuk mund të nënkuptojë*” formulimi “*Pavarësish dispozitave të tjera të kësaj Kushtetute [...]*”, (shih paragrafin 316 të këtij Aktgjykimi) në rastin konkret, Gjykata do të duhej të vlerësonë nëse propozim amendamenti në fjalë plotëson kushtin që të jetë “i qartë dhe i parashikueshëm” si në aspektin formal ashtu edhe në aspektin përbajtjesor, specifisht formulimin e përcaktimit përjashtues.

Duke iu referuar praktikës së saj gjyqësore, praktikës së GJEDNJ-së si dhe Listës Kontrolluese të Sundimit të Ligjit të Komisionit të Venecias, CDL-Ad (2016)007, kjo Gjykatë ka ritheksuar se “*përcaktueshmëria me ligj*” përveç që kërkon që masa e ndërmarrë të ketë bazë ligjore në legjislacionin shtetëror, e njëjta kërkon gjithashtu që dispozitat relevante të ligjit të jenë “*të qarta, të qasshme dhe të parashikueshme*”.

“*Parashikueshmëria*” kërkon që ligji të formulohet me precizitet dhe qartësi të duhur që t’iu mundësojë subjekteve juridike që të rregullojnë sjelljen e tyre respektivisht (shih rastet nr. [KO216/22](#) dhe [KO220/22](#), paragrafi 227; Lista Kontrolluese e Sundimit të Ligjit të Komisionit të Venecias, CDL-Ad (2016)007, Strasburg, 18 mars 2016, paragrafet 58 dhe 59; [KO100/22](#) dhe [KO101/22](#), paragrafi 347) (shih ndër të tjera: rastet nr. [KO216/22](#) dhe [KO220/22](#) parashtrues [KO216/22](#), Isak Shabani dhe 10 (dhjetë) deputetë të tjerë të Kuvendit të Republikës së Kosovës;

KO220/22, Arben Gashi dhe 9 (nëntë) deputetë të tjera të Kuvendit të Republikës së Kosovës Vlerësim i kushtetutshmërisë së neneve 9, 12, 46 dhe 99 të Ligjit nr. 08/L-197 për Zyrtarët Publikë, më 12 shtator 2023, paragrafi 235; **KO219/19**, Parashtrues: Avokati i Popullit, Vlerësim i kushtetutshmërisë së Ligjit nr. 06/L-111 për Pagat në Sektorin Publik, paragrafi 269 dhe 271).

Për më tepër, parimi i sigurisë juridike nënkupton gjithashtu se efektet e ligjit duhet të janë të ‘parashikueshme’, në kuptimin që dispozitat ligjore duhet të shkruhen në mënyrë të kuptueshme dhe të formulohen me saktësi dhe qartësi të mjaftueshme për t’ua mundësuar njerëzve dhe subjekteve juridike që të rregullojnë sjelljen e tyre në përputhje me kërkesat e ligjit (aspekti i kualitetit të ligjit).

Qartësia dhe parashikueshmëria e akteve ligjore janë të rëndësishme jo vetëm për t’iu mundësuar individëve të rregullojnë sjelljen e tyre, por edhe për ndarjen e pushteteve. Në këtë aspekt, “*dispozitat ligjore duhet të janë të qarta dhe të kuptueshme për t’i mundësuar pushtetit ekzekutiv të ushtrojë diskrecion vetëm në fushat ku kjo synohet dhe jo thjesht sepse ligji është i pasigurt ose i paqartë*” (shih, Opinionin për Kosovën DL-AD(2019)025-e të Komisionit të Venecias për Projektligjin për Aktet Juridike, 11-12 tetor 2019, paragrafët 20-22).

Përfundimisht, konsideroj se Gjykata e ka pasur rastin që në ketë vlerësim të propozim amendamenti të vendosë standardin kushtetues se (i) a mund të; (ii) kur mund të; dhe (iii) nën cilat standarde mund të përdoren përcaktimet përjashtuese “*pavarësisht dispozitave tjera kushtetuese*” në propozim amendamente kushtetuese duke pasur parasysh kriteret e sundimit të ligjit si parim kushtetues dhe e drejtë e njeriut, specifikisht barazinë para ligjit.

Dorëzoi me respekt,

Remziye Istrefi-Peci

Gjyqtare

